

Grupa autora, *75 godina u službi kulture / 75 years in the service of culture*, Muzej Sarajeva, Sarajevo, 2025, 293 str.

Odlukom Gradskog narodnog odbora u Sarajevu 19. februara 1949. godine osnovan je Muzej grada Sarajeva, koji je 2024. godine obilježio važan jubilej – 75 godina postojanja i rada. Tim povodom u Gazi Husrev-begovom hanikahu otvorena je izložba "Naša baština", prva koja je na jednom mjestu objedinila eksponate iz svih muzejskih zbirki. U sklopu obilježavanja pomenute godišnjice predstavljena je i prva muzejska monografija, *75 godina u službi kulture / 75 years in the service of culture*. Urednica izdanja i koncepta je Indira Kučuk-Sorguč, direktorica Muzeja Sarajeva. Likovno-grafičko oblikovanje i dizajn potpisuje Velija Hasanbegović, a recenziju dr. sc. Edin Urjan Kukavica. Djelo je dvojezično, bogato fotografijama te daje sveobuhvatan uvid u razvoj Muzeja Sarajeva, njegove zbirke, objekte i stručne djelatnosti. Posebnu vrijednost monografiji daje činjenica da u njoj učestvuje više autora, što otvara prostor različitim perspektivama.

Uvodni tekst monografije, koji je napisala Indira Kučuk-Sorguč, donosi pregled ključnih etapa u historijatu ustanove – od same odluke o osnivanju, preko rada prvih uposlenika, prof. dr. Vojislava Bogičevića i kustosice Ljubice Mladenović, do perioda kada je Ahmet Grebo vodio Muzej i otvorio niz novih depandansa i zbirki. Kučuk-Sorguč ujedno daje pregled današnjeg stanja institucije, koja djeluje kao JU Muzej Sarajeva u okviru Kantona Sarajevo, obuhvata pet objekata i izdaje naučni časopis "Prilozi za proučavanje historije Sarajeva." Kučuk-Sorguč

prepoznaje pet razvojnih etapa Muzeja Sarajeva – od "zlatnog doba" 1949–1970, kada se osnivaju nove zbirke i otvaraju novi depandansi, preko perioda stagnacije i rata, do poslijeratne obnove i savremenih reformističkih iskoraka obilježenih 2024. godinom. Takva periodizacija čitatelju pruža jasan okvir za razumijevanje složenog puta muzeja i njegovih institucijskih izazova. Tekst Edina Urjana Kukavice, recenzenta monografije pod nazivom "Muzej Sarajeva – savjesni i svjesni čuvar prakse u kulturi sjećanja" naglašava univerzalnu ulogu Muzeja kao svjedoka prošlosti i čuvara zajedničke baštine. Mevlida Serdarević, bivša direktorica Muzeja Sarajeva donosi autentičan pogled na izazove i napore u periodu neposredno nakon rata, naglašavajući značaj depandansa poput Svrzine i Despića kuće. Kao prva direktorica Muzeja Sarajeva nakon završetka rata 1992–1995, Serdarević donosi dragocjeno svjedočanstvo o teškim okolnostima u kojima su se institucije našle – bez zgrada, sa eksponatima u katastrofalnom stanju i bez osnovnih sredstava za rad. Serdarević detaljno opisuje kako su obnavljani depandansi Muzeja. Ono što ovom tekstu posebnu težinu daje jeste činjenica da je ovo upravo posljednje djelo Mevlide Serdarević, napisano nedugo prije njene smrti. Time njen prilog monografiji prerasta u spomenik u vlastitom radu i posvećenosti Muzeju Sarajeva, ali i emotivno naslijeđe kolegama i budućim generacijama.

Edin Veletovac kroz analizu muzejskog časopisa "Prilozi za proučavanje historije Sarajeva" pokazuje kontinuitet naučno-istraživačkog rada. U monografiji se nalazi i tekst Senada Kuča "Muzej-objektivna prezentacija činjenica" u

kojem autor daje pregled djelatnosti Muzeja od samih početaka. Poseban naglasak stavlja na arheološka istraživanja koja su obilježila rad Muzeja – od iskopavanja na Ilidži i novih spoznaja o rimskom naselju Aqua S..., predvođenih Esadom Pašalićem, do novijih istraživačkih poduhvata u kojima se izdvajaju imena muzejskih savjetnika Mirsada Avdića i Adnana Muftarevića. Kuč pritom naglašava da muzejski eksponati nisu samo predmeti, već svjedočanstva kroz koja se pričaju priče o različitim epohama. U tekstu je posebno istaknuta i promjena interpretacija u Muzeju atentata. Dok je u periodu socijalističke Jugoslavije fokus bio na herojskom činu Gavrila Principa i njegovih saboraca, današnji pristup nastoji dati objektivniji, višeslojni prikaz događaja iz 1914. godine, pokazujući kako se značenje atentata mijenjalo u zavisnosti od političkog i društvenog konteksta. Na taj način Kuč ukazuje na važnost muzeja kao prostora koji reflektira ne samo historijske činjenice, nego i mijenja paradigmu u njihovoj intrerpretaciji.

Nakon poglavlja posvećenih historijatu i svjedočanstvima aktera, slijedi dio monografije koji detaljno obrađuje muzejske zbirke, njihovu raznovrsnost i značaj u očuvanju kulturno-historijskog pamćenja Sarajeva. Svaka zbirka obrađena je od strane kustosa ili stručnjaka, koji je s njom neposredno vezan, čime ova cjelina dobija autentičnost i višeglasje.

Indira Kučuk-Sorguč predstavila je Antropološku zbirku, naglasivši da je JU Muzej Sarajeva jedina institucija koja je angažovala stručno lice da je formira i vodi. Iako antropologija u našoj zemlji nije dobila univerzitetski status, ona je muzeološki zaživjela, pa od prvog predmeta

upisanog 2018. godine, zbirka danas broji oko 300 eksponata. Njena važnost leži u istraživanju porijekla i kretanja stanovništva, dok prva izložba "Sarajke na platnima bh. slikara" pokazuje i potencijal kreativne interpretacije građe. Arheološka zbirka, o kojoj piše Adnan Muftarević, jedna je od najstarijih u Muzeju. Obuhvata tri perioda – prahistoriju, antiku i srednji vijek – i sadrži predmete s ključnih nalazišta, poput Butmira i Ilidže. Posebna vrijednost ove zbirke je u tome što materijal potiče iz terenskih istraživanja koja su Muzej i njegovi saradnici provodili decenijama. Amra Madžarević autorica je dva priloga – o Etnološkoj i Orijentalnoj zbirci. Etnološka zbirka, najbogatija i najraznovrsnija u Muzeju, donosi predmete vezane za kulturu življenja Sarajeva i okoline. Posebno se izdvajaju nošnje s Bjelašnice i binjiš Husein-kapetana Gradašćevića, kao i detaljnu podjelu zbirke na više cjelina. Orijentalna zbirka, iako obimom manja, čuva vrijedne dokumente poput zanatskih deftera porodice Čatić, Enama i Nidaijeve ljekaruše. Njen prvi kustos bio je Derviš Korkut, a zbirka je nastala otkupima i poklonima.

Jevrejsku zbirku obradio je Edin Veletovac. Ona je nastala osnivanjem Muzeja Jevreja BiH 1966. godine i Veletovac je definira kao historijsko-etnološko-umjetničku. Među najznačajnijim predmetima nalazi se Srebreni tas – štit Tore iz 1844. godine, a najveći dio zbirke izložen je u najstarijoj sinagogi u BiH, današnjem Muzeju Jevreja BiH. Umjetničku zbirku prikazao je Hamdija Dizdar, ističući da je riječ o jednoj od prvih zbirki Muzeja. Ona obuhvata pravoslavne ikone, portrete, pejzaže i vedute starog Sarajeva, ali i kolekciju savremenog slikarstva i vajar-skih radova. Nakon rata prva izložba je

“Sarajevo birvaktile”, a Muzej i dalje nastavlja praksu otkupa umjetničkih djela.

Slijedi nekoliko zanimljivih tekstova koji se nalaze u Monografiji, a koji donose “muzejske priče” – fragmente iz prošlosti Sarajeva koje su muzejski stručnjaci čuvali i pretočili u pisanu formu. Jedan od takvih tekstova posvećen je fotografu Nusretu Halačeviću, renomiranom sarajevskom umjetniku i prvom diplomiranom fotografu u Sarajevu. Njegov rad svjedoči o razvoju fotografije kao umjetnosti i dokumenata vremena, ali i o važnosti vizuelnog bilježenja Sarajeva. Tu je i priča o Hasibu Ramiću, prvom sarajevskom mađioničaru poznatom pod imenom Karađoz, koji je svojim nastupima donosio duh zabave i pozorišne igre u svakodnevni život Sarajeva. Zanimljiv je i tekst o defterima kazazske porodice Čatić. Kazazski dućan je bio dio stalne postavke Muzeja Sarajeva od 1981. do 1992. godine, nakon čega je vraćen originalnom vlasniku. Ipak, dio eksponata sačuvan je u muzejskim zbirka, među kojima se posebno ističe kolekcija trgovačkih deftera i dokumenata porodice Čatić – dragocjeno svjedočanstvo o zanatskoj i trgovačkoj tradiciji Sarajeva. Posebno mjesto zauzima priča o posljednjem atarskom dućanu u Sarajevu, koji je i danas izložen na stalnoj postavci u Muzeju Jevreja BiH. Ovaj mali, ali sadržajno bogat prostor čuva duh starog Sarajeva, miris ljekovitih trava i uspomena na tradicionalnu apotekarsku vještinu. Zanimljiv tekst posvećen je i inventarnoj knjizi kao eksponatu – konkretno inventarnoj knjizi Orijentalne zbirke koju je vodio njen prvi kustos Derviš Korkut. Napisao ju je nalivperom, pravilnim rukopisom, a opisi predmeta koje je unosio

odlikuju se preciznošću i bogatstvom jezika. Ovaj rukopis svjedoči o posvećenosti i znanju muzejskih radnika u vremenu prije digitalizacije, podsjećajući nas na važnost pisane riječi u čuvanju naučne i kulturne memorije. Vrijedna pažnje je i kolekcija pravoslavnih ikona – njih dvadeset i pet. Nakon toga, slijedi dio monografije koji donosi tekstove o muzejskim depandansima, koji čine prepoznatljiv identitet Muzeja Sarajeva.

Goran Grebo, autor teksta o Brusa bezistanu, opisuje historijat ovog jedinstvenog objekta te muzejsku postavku koja hronološki prikazuje razvoj života na sarajevskom prostoru – od prahistorije (Butmirska kultura i Debelo brdo), preko antike, srednjeg vijeka osmanskog i austrougarskog perioda. Poseban dio posvećen je stalnoj postavci slika *Sarajevo kao imaginacija*, koja prikazuje grad kao inspiraciju brojnih umjetnika. Veleno Gašić u tekstu o Despića kući opisuje historijat ugledne trgovačke porodice Despić i muzejsku postavku, čija je autorica Ljiljana Beljakašić – Hadžidedić. Prizemlje kuće prikazuje tradicionalni način života kroz “maminu” i “babinu” sobu te pozorišnu sobu u kojoj su održavane prve pozorišne predstave u Sarajevu, dok sprat kuće svjedoči o zapadnom, modernijem stilu života. U monografiji je objavljen i testament hadži Makse Despića, izuzetno vrijedan dokument koji pruža uvid u duh i kulturu darivanja, kao i u odnos tadašnjih građanskih porodica prema kulturnom i humanitarnom naslijeđu grada.

Muamer Fazlić piše o depandansu Muzej Sarajevo 1878–1918, osvrćući se na njegovu prvobitnu koncepciju kada je nosio naziv Muzej Mlade Bosne. U tekstu opisuje stalnu postavku koja prikazuje

17 tematskih cjelina. Senada Ahmić, u tekstu o Muzeju Jevreja BiH, opisuje historijat sinagoge, sada neaktivne, te stalnu postavku smještenu u prizemlju i na dvije galerije. Muzej Jevreja prepoznat je kao jedan od najljepših izložbenih prostora, a sinagoga jednom godišnje postaje mjesto okupljanja jevrejske zajednice povodom proslave nove godine. Mustafa Arslanović, autor teksta o Svrzinoj kući piše o arhitektonskoj strukturi i porodičnoj historiji ovog dragocjenog depandansa. Opisuje prelazak vlasništva sa porodice Glođo na porodicu Svrzo, te raspored kuće na haremluk i selamluk. Arslanović naglašava važnost očuvanja tradicionalne kuće kao život svjedoka urbanog identiteta Sarajeva.

Selma Oruč je autorica rada *Botaničke vrijednosti Svrzine kuće* u kojem piše o hortikulturnom uređenju ovog depandansa Muzeja Sarajeva. Autorica ističe kako su bošnjačke građanske porodice tradicionalno imale izuzetno uređene bašče i avlije, koje su bile sastavni dio porodične intime, ali i estetskog izraza života. Obnova hortikulturne baštine Svrzine kuće započela je 2001. godine, a do 2019. prikupljeno je oko stotinu biljnih vrsta, koje je detaljno opisao Mustafa Arslanović u knjizi *Avlije i bašče Svrzine kuće*. Murat Kurtović je autor teksta "Najznačajniji konzervatorsko-restauratorski radovi Muzeja Sarajeva" U uvodnom dijelu, autor objašnjava važnost ovih disciplina u radu muzeja, a potom predstavlja i najznačajnije zahvate koji su realizovani u proteklim decenijama. Među njima su konzervacija nalaza sa Bijele tabije, restauracija makete Bašćaršije koja se nalazi na stalnoj postavci u Brusa bezistanu i ostali. Posebno su vrijedni radovi

na obnovi predmeta iz etnološke zbirke, kao i radovi na muzejskim depandansima – Svrzinoj i Despića kući.

Slijedi dio monografije koji se odnosi na muzejske prezentacije. Dženana Kurtović je autorica teksta *Muzej su posjetili nobelovci, državnici, svjetske zvijezde*, u kojem prikazuje Muzej Sarajeva kao nezaobilazno mjesto za brojne ugledne goste iz zemlje i svijeta. Među posjetiocima su se našli Ivo Andrić, Josip Broz Tito sa suprugom Jovankom, princ Albert od Monaka, državni zvaničnici poput Harisa Silajdžića i Željka Komšića, te književnik Orhan Pamuk i drugi. U tekstu *Muzej Sarajeva – izložbeni vremeplov*, Kurtović predstavlja pregled izložbi koje je Muzej organizovao od svog osnivanja do danas. Autorica donosi hronološki popis i naglašava važnost ovih izložbi u promociji kulturne baštine. Drugi tekst se odnosi na Art kuću Sevdaha i Memorijalni centar Žuč, koji formalno nisu dio JU Muzej Sarajeva, ali su njihove postavke nastale pod stručnim autorstvom muzejskih kustosa. Art kuća sevdaha zvanično je otvorena 2008. godine, dok je izložbu smještenu u Memorijalnom Centru Žuč osmislio muzejski savjetnik Moamer Šehović, prikazujući borbe za brdo Žuč, u posljednjem ratu 1992-1995. godine.

U nastavku se nalazi tekst koji se odnosi na Muzej Alija Izetbegović, koji je u početku djelovao kao dio Muzeja Sarajeva, a od 2009. godine funkcioniše kao samostalna javna ustanova. Slijedi poglavlje posvećeno savremenim muzejskim trendovima – virtualnim muzejima i javnim predavanjima. Selma Oruč je autorica rada *Muzejske kreativne radionice i druge pedagoške aktivnosti* u kojem naglašava značaj pedagoške službe

Muzeja Sarajeva i opisuje brojne radionice koje su realizovane za djecu i mlade. Kroz te aktivnosti Muzej je potvrdio svoju obrazovnu i društvenu ulogu. Dženana Kurtović u tekstu "Od artefakata do papira: muzejsko izdavaštvo" predstavlja muzejske publikacije i kataloge izložbi koje su izdavane tokom godina, čime je dokumentovan bogat istraživački i izložbeni rad ustanove. Posebno zanimljiv je tekst o muzejskoj poštanskoj markici i kovertama, projektu realizovanom u saradnji sa BH Poštom. Monografija završava tekstom o Svečanoj akademiji Muzeja Sarajeva, održanoj u Domu Armije povodom obilježavanja 75 godina rada Muzeja. Tokom svečanosti prikazan je film o Muzeju, a zahvalnice su uručene institucijama i pojedincima koji su dali doprinos njegovom razvoju. Na kraju publikacije nalazi se popis svih muzejskih direktora i zaposlenika od osnivanja do

danas – vrijedan dokument kontinuiteta rada jedne od najvažnijih kulturnih institucija Sarajeva.

Teško je na jednom mjesto obuhvatiti sve što čini rad jedne institucije, a posebno one koja već 75 godina čuva, istražuje i predstavlja kulturno-historijsku baštinu Sarajeva. Monografija *75 godina u službi kulture / 75 years in the service of culture* upravo zato ima poseban značaj – ona je prva publikacija u historiji Muzeja Sarajeva koja na jednom mjestu objedinjeno prikazuje sve segmente djelovanja Muzeja. U njoj su predstavljeni ne samo vrijedni eksponati koji se čuvaju u zbirka i depoima, već i bogat, često nevidljiv rad s javnošću, istraživački i edukativni projekti i izložbe. Ova monografija svjedoči o kontinuitetu, trudu i predanosti generacija muzejskih radnika koji su gradili i čuvali ovu instituciju.

DŽENANA KURTOVIĆ